

معرفی شهرستان مهریز

منبع: Mehriz.gov.ir (فرمانداری مهریز)

اثر مهرنگاری به دلی طوفان خیز

خانه مهر و وفا ساخت و آن شد مهریز

در تاریخ سرزمین کهن مهریز پویندگی و توانمندی قرین پایداری و پابندی بوده است. زندگی مردمش را از دیرباز هم بر نقش و نگار طاق و رواق و شبستان و ایوان می بینیم و هم نوشته ها و نگاشته های روی خشت ها و تخته سنگ ها و طومارها و اوراق کتاب ها. فضای فرهنگی و معنوی این سرزمین را از همان آغاز راه گوهری ارزشمند می یابیم و طبیعتش را برخوردار از همه مواهب و ذخایر خدادادی. ساکنانش نه تنها دوستدار طبیعت اند که زندگی را در دل آن سامان داده اند و با آهنگ جاودانی و همیشگی طبیعت همساز ساخته اند و نقش این طبیعت و شگفتی هایش به دست آنان بر سنگ و فلز و چوب به جای مانده و فرآورده های هنری اعجاب آوری را پدید آورده است.

جغرافیا و اقلیم شهرستان مهریز

شهرستان مهریز در جنوب استان یزد و در ۳۰ کیلومتری شهر یزد و در کنار جاده استراتژیک تهران - بندر عباس (یزد - کرمان) قرار دارد. این شهرستان از سمت شمال به بخش مرکزی شهرستان یزد، از سمت شرق به بخش مرکزی شهرستان بافق و بخش مرکزی شهرستان شهرابک از استان کرمان، از سمت جنوب به شهرستان خاتم و سیرجان و از سمت غرب به بخش نیر و شهرستانهای ابرکوه و تفت محدود می باشد. ادمه ارتفاعات شیرکوه در بخش غربی این شهرستان موجب تشکیل سفره های غنی آب زیرزمینی و تعدیل هوای آن نسبت به دیگر نقاط استان یزد شده است. این شهرستان دارای یک بخش مرکزی و پنج دهستان به اسامی: ارنان، بهادران، تنگ چنار، میانکوه و خورمیز و ۴۶۸ آبادی است. ۴۳ روستای بخش مرکزی دارای شورای اسلامی و دهیاری مصوب می باشند. تاریخ بنای مهریز و اطراف آن مربوط به پیش از اسلام است. بنای مهریز را به مهرنگار دختر انوشیروان نسبت داده اند. آب و هوای شهرستان معتدل و بیابانی است و این منطقه با شرایط خاص جغرافیایی موقعیت طبیعی (دارا بودن سراب ها، قله های برف گیر و آب و هوای معتدل کوهستانی) در حاشیه کویر، از مهریز گذشته برای کاروان های تجاری و افواج نظامی (یزد - فارس و یزد - شرق ایران) شاهراهی حیاتی ساخته است و هم اکنون نیز با قابلیت های تفریحی - گردشگری از جمله چشمه پر آب و زیبای غربال بیز، منطقه تفریحی کوه ریگ و آثار باشکوه تاریخی خشتی و غیره... همواره پذیرای خیل کثیری از گردشگران داخلی و خارجی میباشد. این منطقه با قنوات و کاریزهایی که به دیگر مناطق یزد جاری می ساخته و می سازد و همانند قلبی است که آب، این مایه زندگانی را به دیگر اعضا و جوارح یزد گذشته و حال ارزانی می دارد. شهرستان مهریز با داشتن آب و هوای مناسب شرایط بسیار خوبی را برای کشتانواع محصولات باغی و زراعی از قبیل: پسته، گردو، بادام، انجیر، آلو، زردآلو، گندم جو فراهم آورده است ضمن اینکه این شهرستان یکی از مهمترین مراکز کشت پسته بایبشترین میزان در استان تلقی میشود. مرکز شهرستان مهریز «شهر مهریز» می باشد. این شهرستان تا قبل از سال ۱۳۵۸ یکی از بخش های شهرستان یزد بوده که در این سال از سوی وزارت کشور به شهرستان تبدیل شده است. این شهرستان با وسعت ۱۴۶۸۴ کیلومتر مربع، بر طبق آمار سال ۸۵ دارای جمعیتی معادل با ۴۴۳۹۷ نفر بوده است.

به دلیل حاصلخیزی اراضی این شهرستان، بیشتر مردم این منطقه به کار کشاورزی اشتغال دارند. یکی از چشمه های پر آبی که بخش عمده آب کشاورزی منطقه مهریز و یزد را تأمین می کند، چشمه زیبا و تماشایی «غربالبیز» در نزدیکی روستای «مدوار» است. مردم این منطقه در کنار کشاورزی و دامداری به صنایع دستی نیز اشتغال دارند. از مهم ترین صنایع دستی این شهرستان می توان از قالی بافی نام برد. نقشه های باقی مانده مهریز با طرح های یزد و کرمان بافته و به بازار عرضه می شود. از دیگر صنایع دستی این شهرستان می توان آهنگری، سریشم، گیوه بافی، سبذافی و چاقوسازی را نام برد. وجود بناهای تاریخی که سیر تحول و دوره های معماری را

در این شهر معرفی می کند همه و همه دال بر غنای فرهنگی و پیشینه آباد تاریخی این منطقه است (بناهای باستانی محوطه غربال بیز اشکانی، قلعه خورمیز ساسانی، قلاع و کاروانسراهای دوره های مختلف معماری اسلامی). وجود بناهای باشکوه اقتصادی (کاروانسراها، باغ ها و... سیاسی، نظامی (عمارات اربابی، قلاع روستایی عظیم و...) مذهبی (مساجد، قدمگاه ها، حسینیه ها و...) تدافعی - دیده بانی (برج های دیده بانی) و سازه های عظیم خشتی - آجری زیادی که در سطح این شهرستان پراکنده اند، خود گواهی است بر عمران و آبادانی این منطقه در گذشته. متون تاریخی و نسخ خطی، بنای شهر مهروز را به «مهرنگار» دختر انوشیروان ساسانی نسبت می دهند. اما آنچه مهم است با توجه به نقش نگاره هایی که بر سنگهای کوه ارانمنقش شده است این شهر قدمتی بیش از ده هزار سال دارد و پدیدار شدن آثار کهن، با معماری عالی توسط کاوشگران بیانگر این ادعا است.

وجه تسمیه مهروز

شهرستان مهروز بعنوان یکی از شهرهای تاریخی و باستانی و از جمله شهرهای بسیار قدیمی استان یزد بشمار می رود. وجود آثار ارزشمند تاریخی در نقاط مختلف این شهر دلیل محکمی بر این مدعا است. همچنین با توجه به کاوش های اخیر در منطقه بهادران مهروز و بدست آوردن ظروف مفرغی و نیز سنگ نوشته های بسیار قدیمی می توان تاریخچه پیدایش مهروز را به سال های بسیار دورتر از این در نظر گرفت. در نشریه گردش در مقاله معرفی یزد در مورد قدمت مهروز چنین آمده است:

« قرن ها قبل از اسلام در این نقطه شهری وجود داشته است که «مهروز» (۳۵ کیلومتری جنوب شهر فعلی) بوده و آثاری که از آن بدست آمده نشان می دهد که این شهر از شهرهای قدیمی و متعلق به دورانی است که در گور مردگان وسایل جنگ می نهادند. »

کتب قدیمی یزد، شهر مهروز را منسوب به مهرنگار دختر انوشیروان ساسانی می دانند و از آن شهر به قصبه «مهروجرد» یاد می کنند که در گذشته «مهزگرد»، «مهزگرد»، «مهزگرد»، «مهزگرد»، «میگرد»، «میگرد» نامیده شده است و همچنین خورمیز را بنام «هرمیز» برادر او و دژ دفاعی آن را نیز منسوب به او می دانند. نمونه های از اشارات کتاب های قوق بدین شرح است: «... نام مهروجرد مکرراً در کتاب جامع الخیرات دیده می شود و موقوفات متعددی را «سیدرکن الدین و سید شمس الدین» در آبادی های آنجا داشته اند.

مهروز ناحیه ای است شامل مجموعه ای از روستاهایی که نام قدیم آن ها مهروجرد بوده و به مهرنگار دختر انوشیروان نسبت داده شده است. اما تا قبل از ۱۳۱۸ وجه تسمیه مهروز دقیقاً مشخص نبود. مهروز در حدود ۱۶ قرن قبل (در زمان حکومت ساسانیان) ناحیه ای طبیعی در جنوب دشت یزد و دامنه جنوب شرقی شیرکوه بوده و قنات هایی از آن سرچشمه می گرفتند که در مواردی پس از طی یک مسافت ۴۰ کیلومتری به مظهر خود می رسیدند. اما «مهرنگار» دختر انوشیروان دستور می دهد قنات هایی در منطقه احداث شوند که با طی مسیر کمتری به مظهر خود برسند. پس از آنکه این قنات ها موجبات آبادانی قصبه یا ناحیه مربوطه را فراهم آوردند، فرمانبردارانشاهزاده، آبادی جدید را «مهزگرد» نامیدند عنوان مهزگرد در گذشت زمان به «مهروجرد» تبدیل شد و امروزه مهروز خوانده می شود. این تاریخ باشکوه نشان از قدمت دیرینه و بسیار قدیمی این منطقه از استان یزد می دهد که در جای جای این شهرستان هنوز هم می توان آثار و ابنیه گرانقدری را از آن زمانها مشاهده نمود.

محلات و روستاهای مهروز

شهر مهروز از اتصال محلات پراکنده توسط باغات و اراضی مزروعی به وجود آمده است. محلات مهم شهر مهروز عبارتند از: استهریج، بغدادآباد، مزویر آباد، منگاباد و مهزپادین.

مهمترین روستاهای شهرستان مهریز نیز عبارتند از: سریزد، میرک آباد، عصمت آباد، باغ دھوک، حسین آباد، مزرعه هرفته، خورمیز سفلی و علیا، مدوار، ارنان، تنگ چنار، منشاد، بهادران، بنادک سادات، علی آباد، چهل گزی، گردکوه، مهدی آباد، کریم آباد و سرو.

طبیعت شهر مهریز

چنانچه در مرکز مهریز بالای یک بلندی قرار بگیریم و یا با استفاده از عکس هوایی شهر به بررسی کلی ویژگی های منطقه بپردازیم، مشاهده می کنیم این شهر در مرکز دایره ای قرار دارد که محیط آن را ارتفاعات بلند و کوتاهی تشکیل می دهند. مهمترین آنها ارتفاعات غربی و جنوب غربی شامل امتداد رشته کوه شیرکوه، کوه لاخته، کوه مدوار و ارتفاعات کوچکتر در دامنه آنها می باشد که معمولاً سرچشمه اغلب جویبارهای فصلی این شهرستان می باشد. این بلندی ها همگی بیش از ۳۰۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارند و شهر مهریز بر روی رسوبات ناشی از فرسایش آبی این کوهها قرار گرفته است. در شرق آن ارتفاعات پست تری با ارتفاع حدود ۲۰۰۰ متر از سطح دریا دیده می شود. در شمال این منطقه، کوه سیاه با ارتفاع ۲۸۲۴ متر از سطح دریا و نیز زمینهای پست و سپس تپه های شنی به چشم می خورد و در جنوب تپه های سیاه روستاهای خورمیز و مخلصون قرار دارد.

آب و هوا

آب و هوای مهریز در بخش کوهستانی از نوع آب و هوای نیمه خشک است که نسبت به یزد از اعتدال بیشتری برخوردار بوده اما در محل دشت خشک و بیابانی است. شهرستان مهریز از دو منطقه خشک و نیمه خشک تشکیل شده است: مناطقی از قبیل دشت بهادران در شمال شرقی و مناطق جنوبی این شهرستان در زمره مناطق خشک و دامنه های شیرکوه در شمال غربی مهریز و برخی از دامنه های غربی، منطقه نیمه خشک آن را به وجود می آورند. با عنایت به مطالب فوق می توان نتیجه گرفت در گستره این شهرستان هرچه از شمال به جنوب و از غرب به شرق پیش برویم از میزان بارندگی کاسته شده و بر خشکی محیط افزوده می گردد. به طور کلی به استثناء قسمت بسیار محدودی از مناطق کوهستانی، بقیه در حیطه قلمرو مناطق خشک قرار دارد.

بارندگی

میزان بارندگی شهرستان تقریباً ۵۰ درصد بیش از مرکز استان و درجه حرارت آن به طور متوسط حدود ۴ درجه سانتیگراد خنک تر از آن می باشد. در اینجا از طوفانهای شن که خاص مناطق کویری است، تقریباً اثری نبوده و بادهای آن عاری از گرد و غبار غلیظ است.

با توجه به اینکه شهرستان مهریز دارای ۱۴۷۰ متر ارتفاع از سطح دریا می باشد، میانگین بارندگی سالانه در ایستگاه هواشناسی مهریز ۷۱/۹ است.

رطوبت

مقدار رطوبت نسبی در نقاط مختلف بر حسب ارتفاع متغیر است. به عنوان مثال میانگین رطوبت نسبی سالانه در ارتفاع ۱۵۰۰ متری، ۴۱ درصد و در ارتفاع ۳۵۰۰ متری، ۵۲ درصد می باشد. بر اساس همین محاسبه میانگین رطوبت نسبی در منطقه ۴ درصد اعلام گردیده که بسیار خشک می باشد زیرا رطوبت نسبی کمتر از ۱۰ درصد شرایط کاملاً بیابانی و خشک را می رساند و برای ساکنین منطقه خطرناک است و نیز می تواند مانع تابش اشعه های ماوراء بنفش و مادون قرمز شود.

باد

جهت وزش باد در منطقه مهریز در شش ماه اول سال یعنی بهار و تابستان، شمال غربی و در ۴ ماه دیگر یعنی از آبان تا بهمن ماه در مقابل آن و به دیگر سخن جنوب شرقی است. در ماههای گذار یعنی اسفند و مهرماه باد غالباً از سمت غرب می وزد. در مجموع باد اصلی عمدتاً شمال غربی است که بخصوص از اواسط بهار تا اوایل پاییز بالاترین باد بین ۱۷ تا ۲۱ درصد و پس از آن بادهای جنوب شرقی و غربی از اهمیت بعدی برخوردار هستند.

منابع آب

به طور کلی منابع آب مهریز به دو صورت تامین می شود؛ یکی به صورت آب های جاری (چشمه) و دیگری به صورت آبهای زیرزمینی (چاه و قنات)

- آب های جاری

مهریز دارای دو چشمه بزرگ فصلی و معروف غربالبیز و دامگاهان (دون گاهون) است که برای کشاورزی این منطقه بسیار مؤثر و حیاتی می باشند.

الف - چشمه غربال بیز:

این چشمه که در جنوب غربی و در فاصله ۳ کیلومتری شهر و در کنار روستای مدوار قرار دارد از چشمه های بسیار معروف استان یزد می باشد از ارتفاعات لاخته سرچشمه گرفته و تقریباً از اسفند الی شهریور ماه دارای آب است و در سالهای پرباران آب آن دائمی می گردد. وفور آب این چشمه در ماههای فروردین و اردیبهشت است.

چشمه کارستی غربال بیز کمک مؤثری در بهبود وضعیت منابع آب نموده و چشم انداز بصری مناسب و بسیار دلنواز و زیبایی را در این محل ایجاد کرده است.

ب - چشمه دامگاهان (دون گاهون):

این چشمه از محلی به همین نام که در امتداد ارتفاعات شیرکوه می باشد سرچشمه می گیرد. منبع تأمین کننده آن برفهای زمستانی ارتفاعات این کوه است و میزان آب آن بستگی شدید به میزان برف زمستانی ارتفاعات آن دارد. این چشمه از اوایل بهار تا مردادماه دارای آب نسبتاً فراوانی بوده و بیشترین دبی آن مربوط به فروردین و اردیبهشت می باشد. در نقشه طبیعی یزد از این نقشه به عنوان رود پایین در نام برده شده است.

آب های زیرزمینی

مورخان پیشینه پیدایش «کاریز» در ایران را در هزاره سوم پیش از دوره معاصر دانسته و آنها را بیانگر تلاش شگفت انگیز آدمی برای زندگی و سازندگی و روشن ترین سند تاریخ و مدنیت ساکنان این سرزمین پنداشته اند. به هر حال خاکهای رسوبی شهر یزد را باید طبیعی ترین مکان برای آغاز سکونت و زراعت در این ناحیه بدانیم و با وجود روند کاهنده ای که همه آبهای سطح الارضی منطقه تا کنون داشته، احتمالاً مردمانی که در حوزه این شهر به کشاورزی می پرداخته اند، تا چند هزاره به آبهای زیرزمینی و کاریز نیازمند نبودند. کاریز کنی در این منطقه اقدامی برای جبران کمبود آب کشاورزی و تأمین نیازهای شهری یا انتقال زیرزمینی آبهای جاری سطحی از دره ها و کوهپایه ها به بخش های گسترده دامن دشت به منظور کشاورزی و بهره وری از خاک خوب و حاصلخیز آن بوده است.

مهمترین قناتی که در خارج از شهر مهریز مورد استفاده قرار می گیرد عبارتند از:

« قنات حسن آباد مشیر، قنات دولت آباد، قنات محمد آباد، قنات فهرج، قنات مریم آباد و قنات یعقوبی»

قنات های مورد استفاده در مهریز

مهریز از نظر آبهای شیرین زیر زمینی در سطح استان بسیار غنی است و علاوه بر قنات مورد استفاده در خود منطقه اغلب قنات مورد استفاده در شهر یزد و روستاها و آبادی های اطراف آن از این منطقه سرچشمه می گیرند. مادر چاه این قنات بر روی مخروطه افکنه های ارتفاعات غربی قرار دارد و مادر چاه چند قنات دیگر در زیر چشمه غربال بیز واقع است. از مهمترین قنات عبارتند از:

قنات مهریادین، قنات خورمیز، قنات بغداد آباد، قنات مزویر آباد، قنات منگاباد، قنات حسین آباد بغداد آباد و قنات عصمت آباد. از جمله قنات هایی که آب آنها در خارج محدوده شهرستان مورد استفاده قرار می گیرد ولی مبدأ آن در محدوده مهریز است قنات دولت آباد می باشد. این قنات همچون باغ دولت آباد از یادگارهای محمد تقی خان یزدی در قرن یازدهم هجری است که در گذشته مشتمل بر ۹ رشته به طول مجموع ۷۰ کیلومتر بوده است. در حال حاضر تنها پنج رشته آن به نامهای باقر خان، تقی آباد، بغداد آباد، مهدی آباد و دولت آباد دایر و دو رشته دیگر خشکیده اند. به طور کلی پیشکار این پنج شاخه در جنوب غربی و غرب شهر مهریز در جوار چشمه غربال بیز، کوه ریگ و کوه مگسل قرار دارد و ۵ شاخه مذکور به هم پیوسته و بعد از گذشتن و گردش در کوچه باغ های این شهر توسط راهرو زیرزمینی، با طی مسافتی حدود ۳۵ کیلومتر به موازات جاده اصلی یزد- مهریز و بعد از چرخاندن در آبشاهی - خرمشاه، باغ دولت آباد را مشروب می نموده است.

پوشش گیاهی - زراعتی

اکثر باغات منطقه را باغات پسته، بادام، انار و ... تشکیل می دهد که با توجه به آب و هوا و خاک مساعدتر، کیفیت انواع آن بسیار خوب بوده، به طوری که یکی از اقلام بزرگ صادرات مهریز اقلام مذکور است. از دیگر درختان میوه: انجیر، انگور، گیلان، آلبالو، توت، گلابی، شفتالو، زرد آلو، سیب، گوجه سبز و گردو می باشد. از درختان غیر مثمر این منطقه: چنار، بید، بید مشک و به میزان کم سرو و کاج قابل ذکرند. از مهمترین گیاهان زراعی مهریز: گندم، جو، یونجه، منداب (شیدر)، کنجد، آفتابگردان، سیب زمینی، چغندر قند و انواع سیفی جات می باشد.

جمعیت شناسی

طبق سرشماری سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان مهریز بالغ بر ۴۴۳۹۷ نفر می باشد که از ۱۱۶۹۷ خانوار تشکیل شده است. از این تعداد جمعیت ۲۳۰۲۸ نفر مرد و ۲۱۳۶۹ نفر زن می باشد و نرخ رشد شهرستان نسبت به سالهای ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵، به میزان ۰/۴ درصد می باشد. بر اساس آمار سال ۱۳۷۰ تراکم نسبی ۴/۴ نفر و تراکم زیستی ۱/۳ در هکتار می باشد. بر اساس برآورد مدیریت جهاد کشاورزی مهریز این شهرستان دارای ۵۳۸۴۹/۵ هکتار زمین زراعی و آیشی است. این شهرستان در دهه گذشته پس از شهرستان یزد بالاترین میزان نرخ رشد جمعیت را در میان سایر شهرستان های استان یزد داشته است.

تراکم نسبی جمعیت

تراکم نسبی جمعیت در شهرستان مهریز، برابر با ۵/۰۷ نفر در هر کیلومتر مربع می باشد، در حالی که این میزان در شهر مهریز به ۹۱۷/۸ نفر در هر کیلومتر مربع می رسد که بیانگر تراکم نسبتاً بالای جمعیت در مرکز شهرستان می باشد به عبارتی شهر مهریز ۳۴/۱ درصد از جمعیت شهرستان را در خود جای داده است در حال که کمتر از ۰/۲ درصد از وسعت آن را شامل می شود که

علت آن را می توان ضعف کشاورزی نقاط روستایی و فراهم بودن امکانات اقتصادی و رفاهی بالنسبه مناسبتر در مرکز شهرستان دانست که سبب مهاجرت روستاییان به سوی مرکز شهرستان می گردد. بر اساس سرشماری های قبلی و نیز آمار جمعیتی بدست آمده ، میانگین تعداد افراد در خانوارهای شهرستان مهریز ۴/۵۴ نفر است که در مقایسه با سایر نقاط کشور ، مطلوب به نظر می رسد و می تواند بیانگر علم و آگاهی مردم نسبت به مضرات افزایش جمعیت باشد.

سیری در تاریخ شهرستان

بطور کلی می توان سابقه تاریخی شهرستان مهریز را بشرح ذیل تبیین نمود:
سنگ نوشته های ارنان:

قدیمی ترین آثار تمدن منطقه در کوه های اطراف روستای سرو و ارنان است. از آثار بدست آمده در این منطقه از جمله تخته سنگ حجاری شده برمی آید که قدمت آن به بیش از ده هزار سال قبل از میلاد می رسد.

تمدن در غربالبیز

منطقه غربالبیز و کشف بقای تمدن و فرهنگ کهنسال ایران در این منطقه نشان می دهد از هزاره دوم قبل از میلاد، غربالبیز سکونت گاه اقوام مختلف بوده است. همچنین آثار مربوط به عصر مس در غربالبیز که شامل مجسمه انسان، حیوانات مختلف و انواع سرنیزه در اندازه های گوناگون بوده است، حاکی از سابقه طولانی این منطقه است.

آثار و بناهای تاریخی شهرستان مهریز

بدون تردید ابنیه تاریخی و آثار باستانی شهر مهریز از جمله مظاهر ذوق و هنر ایرانی بشمار می رود. وجود این آثار علاوه بر این که نمونه ای بارز از استعداد و کوشش مردم مهریز را بدست می دهد قدمت این سرزمین را نیز به خوبی نمایان می سازد. در شکل گیری و تکوین فرهنگ بومی منطقه همانند سایر مناطق کویری کشور، طبیعت و مبارزه انسان های واحد نشین آن را باید از عوامل اساسی و تعیین کننده به شمار آورد. بافت معماری و ویژگی های شهر مهریز که یکی از روشن ترین جلوه های فرهنگ و شناسنامه گویای زندگی کویری است، بشدت متأثر از اقلیم ناسازگار و مصداق عینی مقاومت در مقابل کویر و حفظ حیات در این شرایط آب و هوایی است.

وجود ده ها اثر تاریخی از جمله مساجد، رباط ها، قلعه ها، آب انبارها، بازارچه ها، کاروانسراها، قنات ها، بادگیرها و سردابه ها، کوچه های پیچ در پیچ و دیوارهای بلند همگی نشان از پیش روی فرهنگ و تمدن در گستره طبیعت قهار این شهر است.

مساجد

خصوصیات کلی مساجد مهریز:

۱- اغلب مساجد تاریخی مهریز چه مساجد جامع و چه غیر آنها، متعلق به دوره صفویه یا ما قبل آن می باشد.

۲- در شهرستان مهریز مجموعه مسجد، آب انبار، حمام و حسینیه در کنار هم ساخته می شده که این خصوصیت، مساجد مهریز را از جاهای دیگر متمایز می سازد.

۳- گذشته از ساختار قدیمی و معماری سنتی که در مساجد مهریز مشاهده می شود دلایل و شواهد فراوانی دال بر قدمت آن هاست از جمله:

الف) وجود کتیبه های سنگی، چوبی و گچی که معمولاً یا بر در سر ورودی مساجد و یا در محراب و یا بر درهای قدیمی آن منصوب و مرقوم شده است (مثل مسجد باغ بهار و مسجد منگاباد)

ب) وجود زیلوهای قدیمی که حتی قدمت بعضی از آن ها به چهارصد سال می رسد.

ج) بادگیرهای بسیار نازک که در بعضی از مساجد هنوز پابرجاست (مثل مسجد سرحوض)

۴- مساجد تاریخی مهریز دارای دو قسمت تابستان خانه و زمستان خانه و یا به عبارتی سردخانه و گرم خانه می باشند. در فصل های گرم از تابستانخانه استفاده می شده و در فصول سرد از زمستانخانه استفاده می کردند.

۵- در اغلب مساجد تاریخی این شهر سیستم نورگیری آن ها بوسیله سنگ های بسیار زیبا و شفاف مرمر صورت می گیرد، بدین صورت که این سنگ ها را در وسط سقف های دوری(قوسی) نصب می کردند و نور کافی را به مساجد می رساندند

معرفی برخی مساجد تاریخی مهریز

مسجدجامع مهرپادین:

این مسجد از بناهای سده هشت هجری قمری بوده و دارای گنبد، ایوان، شبستان و منار است. منار آن بر سر در مسجد ساخته شده و با کتیبه ای از کاشی معرق تزیین شده است. بر اساس متن کتیبه مسجد در اوایل سده هشت هجری قمری توسط "محمود بن محمد" ساخته شده است. مسجد فوق با بیش از ۹۰۰ سال قدمت، یکی از با ارزشترین آثار بجای مانده در این شهرستان است. این مسجد دارای گنبد، ایوان، شبستان، منار و نیز فضاهای تابستانه و زمستانه به ترتیب با ۱۰۰۰ و ۱۸۰۰ متر مربع مساحت می باشد. همچنین یک زیلو که بافت آن به ۲۲۳ سال پیش برمی گردد در این مسجد دیده می شود.

مسجدجامع باغبهار :

قدیمی ترین مسجد بغدادآباد «مسجد جامع باغبهار» موسوم به «مسجد ملا مسعود» که در سال ۹۸۹ هجری می زیسته است. این مسجد توسط مرحوم «ملا مسعود» که از تجار نامی یزد بوده، ساخته شده است. مسجد باغبهار در کنار حسینیه بزرگی به همین نام قرار گرفته است. همچنین در مجاورت آن آب انباری قدیمی قرار داشته که در دوران گذشته مورد استفاده مردم و اهالی منطقه قرار می گرفته است. در دوران شکل گیری انقلاب و پس از آن فضای پشت حسینیه و تکیه باغبهار بعنوان کانون مبارزات انقلابیون مهریزی و نیز دفتر حزب جمهوری اسلامی مهریز، فعالیت های پرثمری را ارائه داده است. درحال حاضر این مسجد جزء آثار باستانی بشمارمی آید و قریب به ۳۴۰ سال سابقه قدمت دارد. نام ملا مسعود و تاریخچه مسجد روی درب ورودی مسجد حک شده است .

مسجدجامع منگاباد:

«مسجدجامع منگاباد» بعد از تخریب اولیه توسط خیری به نام «حاجی ناصر» تجدید بنا شده است. سنگ محراب مسجد که دور تا دور آن آیه الکرسی به خط نسخ منقور شده، قدیمی ترین و براساس روایت تاریخی از قرن نهم هجری است.

مسجدجامع سریزد:

احداث بنای مسجد جامع سریزد بنا به روایتی به ۱۴۰۰ سال پیش باز می گردد که مصادف با ورود مسلمانان به رهبری حضرت امام حسن مجتبی(ع) به یزد و نابودی یزدگرد و برقراری حکومت اسلامی در این مرز و بوم است.

مسجد جامع خورمیز :

مسجد جامع خورمیز در ۳ کیلومتری مهریز و در روستای خورمیزسفلی واقع شده است. طبق تحقیقات محلی و بازدید که توسط کارشناسان میراث فرهنگی بعمل آمده است قدمت این مسجد را دوره صفویه و حتی ماقبل آن تخمین زده اند اما کتیبه یا نشانه ای که قدمت دیرینه مسجد را معین کند وجود ندارد.

رباط ها و کاروانسراها

از جمله یادگارهای پرارزش ایران کاروانسراها است که روزگار کهن به دلایل گوناگون و ارتباطی چون جریان اقتصادی، نظامی، جغرافیایی و مذهبی بنیاد گردیده است و در ادوار مختلف به تدریج توسعه و گسترش یافته است. عصرطلایی و شکوفایی احداث کاروانسراهای زیبا از زمان سلسله صفویه آغاز می شود. از انواع کاروانسراها از نقطه نظر معماری می توان به کاروانسراهای «مدور» و کاروانسراهای «چهار ایوانی» اشاره نمود. تعداد کمی از کاروانسراهای ایران با نقشه مدور بنیاد گردیده است. این نوع کاروانسراها بسیار جالب توجه و از نظر معماری حایز اهمیت فراوان است.

معرفی تعدادی از این ابنیه تاریخی و فرهنگی در شهرستان مهریز

رباط زین الدین:

رباط زین الدین در ۶۰ کیلومتری جاده یزد- کرمان، حدود ۵۰۰ متر خارج از جاده قرار گرفته است. فاصله آن تا شهر مهریز حدود ۳۰ کیلومتر است. تاریخ احداث بنا به دوره صفویه (۱۰۰۷ تا ۱۰۳۰ هجری قمری) برمی گردد.

رباط کرمانشاه:

رباط کرمانشاه که کرمانشاهان هم گفته می شود، آبادی کوچکی بر سر راه یزد به کرمان به فاصله شش فرسخ از رباط زین الدین است که از قدیم الایام حدفاصل میان خاک این دو شهر بوده است.

رباط نو سریزد:

رباط نو سر یزد در انتهای آبادی سریزد در پایان راه (خیابان) اصلی عبوری در میان آبادی و در مجاورت آب انبار و مسجد جامع سریزد و به فاصله کمی از رباط قدیمی و خشتی موجود قرار گرفته است.

رباط شمس:

این رباط در جاده یزد - کرمان واقع شده است. این رباط در عصر صفویه بنا شده و دارای ساختمانی آجری و نقشه ای مربع شکل است و پنج برج دیده بانی دارد. ورودی ساختمان در ضلع غربی قرار دارد و به هشتی منتقل می شود.

کاروانسرای شاه عباسی:

این کاروانسرا در فاصله ۳۵ کیلومتری جاده یزد- کرمان در روستای علی آباد و در حاشیه شهر مهریز قرار دارد. پلان این کاروانسرا از نوع پلان چهار ایوانی است که از آجر ساخته شده و بانی آن «شاهزاده معارف دوست محمد ولی میرزا» پسر فتحعلی شاه بوده است. بنای آن از سمت جاده دارای چهارده صفا و بلندی دیوار آن پنج متر است و چهار برج در چهار گوشه دارد.

قلعه ها

انسان در روزگار گذشته همواره در معرض خطرات پیرامون خویش قرار داشته و برای تأمین امنیت و بقای خود به اشکال مختلف به مقابله با آن می پرداخت. یکی از ساده ترین شیوه ها این بود که دیواری گرد محل سکونت خویش بنا کند و زیستگاه خود را در آن ایمن سازد. بنابراین نوعی بنای محصور متناسب با وضعیت و شرایط طبیعی و جغرافیایی محل سکونت خود پدید آورد که قلعه « جلگه ای یا دشتی » نامیده می شود. قلعه های جلگه ای گونه ای از معماری سنتی این سرزمین بودند که هسته اصلی شهرهای امروزی را پدید آوردند و راه را برای شهرهای امروزی هموار ساختند.

قلعه مهرپادین (دوره افشاریه) :

قلعه مهرپادین یکی از آثار باستانی شهرستان مهریز می باشد که مابین جاده یزد - کرمان و خیابان انقلاب در قسمت ورودی زمین های کشاورزی آن منطقه قرار گرفته است.

قلعه خورمیز:

قلعه خورمیز دارای طول و عرض ۳۲×۶۳ متر و ۶ برج می باشد. چهار برج چهار گوشه و ۲ برج در قرینه یکدیگر در جهت طول قلعه ساخته شده اند.

قلعه سریزد:

قلعه سریزد یکی از زیباترین و سالمترین قلعه های جلگه ای این سرزمین است که در نوع خود بی نظیر است. این قلعه از خارج شامل دیواری به ارتفاع ۲ متر گرداگرد است که قبلاً دارای ارتفاع بیشتری بوده است. خندقی به عمق ۲ متر و عرض ۵ تا ۶ متر در اطراف قلعه، حصار و باروی قلعه که ارتفاعی حدود ۶ تا ۷ متر دارد و گرداگرد قلعه را فرا گرفته و دارای ۹ برج دیده بانی مدور به ارتفاع ۸ تا ۹ متر در گوشه ها و میانه اضلاع می باشد.

قلعه هرفته (متعلق به دوره زندیه):

« قلعه هرفته » خارج از روستای هرفته و حدود ۲۰۰ متر با روستا فاصله دارد و در کنار قبرستان کنونی می باشد. قابل ذکر است در گذشته نه چندان دور، هنگامی که مردم هرفته قصد بیرون آمدن از قلعه را کرده و تمایل پیدا کردند که در خانه های جدا از یکدیگر زندگی کنند خانه های مسکونی نزدیک قلعه و آبادی های آن که تقریباً در اطراف بود در اثر مهاجرت سکنه و به مرور زمان تخریب شد و جز تلی از خاک چیزی از آن ها بر جای نماند.

خانه ها

تأثیر اقلیم بر معماری مسکونی مهریز:

بمنظور رهایی از تابش آفتاب خانه ها در خلاف جهت تابش نور و با دیوارهایی بلند که همواره یکطرف خانه را در پناه سایه قرار می دهد ساخته شده است. در خانه ها با دو کوبه زنانه و مردانه به همراه شکست فضای ایوان نشانگر تأثیر بارز فرهنگ مذهبی در معماری بومی منطقه است. معمولاً سطح ایوان و حیاط خانه را به خاطر سوار شدن (آب)، دو سه پله پایین تر از سطح کوچه بنا می کردند که در نتیجه نشست و رسوب سرما در کف گود حیاط و سر خوردن آن به داخل زیر زمین محیط خنکی را در تابستان ها ایجاد می کرد. شکل حیاطها عمدتاً چهارگوش بوده که در هر سو به مناسبتی ، اتاقهای تعبیه شده و در شمال یا مشرق ، اتاقهای زمستانی به خار آفتابگیر بودن و در سمت جنوب یا غرب حیاط، تالار و یا مهمانخانه بنا می شده است. در جلوی هر کدام از اتاق ها معمولاً پیشگاه با صفا ایوان مانند و بدون درب قرار دارد که مانع ورود شن به داخل اتاق ها گردیده و فضایی برای تجمع تابستانه اهل خانه است. در شهر و روستا شکل کلی و بافت اصلی معماری، کم و بیش یکسان است. گرچه در روستاهای کوهستانی متناسب

با وضعیت اقلیمی، بجای بادگیر از سقف های گنبدی شکل استفاده می شود، روی هم رفته عامل اصلی در ترکیب و شکل گیری معماری سنتی آبادی ها، اقلیم و محیط کویری منطقه است.

ویژگی های معماری سنتی در مهریز

بادگیر، سردابه، دیوارهای قطور، سقف های گنبدی و ... مشخصه بارزی در این زمینه است. از سوی دیگر سادگی در سبک و نوع معماری از ویژگی های قابل توجه معماری منطقه است که بی شک متأثر از نوع مصالح مورد استفاده (خشت و گل) و تأثیر عوامل اقتصادی و فرهنگی مانند قناعت مردم منطقه است. این ویژگیها امروز از محیط پیرامون و زمینه های فعالیت، ابزار مناسبی پدید آورده و در جهت نیازها، رفاه و آسایش بیشتر، ابزار مورد استفاده را تحول و تکامل بخشیده است.

جایگزینی وسایل مدرن و راحتی بخش زندگی منجر به ضعف کارکرد عناصر مختلف معماری شده و تا حدودی ساخت آنرا نیز دستخوش تحول کرده است. این تحولات در اشکال جدید از کمرنگ شدن مکانیزم مقابله با کویر شروع شده و با رعایت جنبه های تزئینی و پیچیدگی نسبی در سبک معماری ادامه یافته است. از بین رفتن بادگیر، بلندی ساختمان ها، استفاده از آجر به جای خشت و گل و تغییر فضا داخلی محل های سکونت و تبعیت از اشکال مدرن خانه سازی از آن جمله اند. این روند اجتناب ناپذیر به مرور فرهنگ معماری منطقه را از قابلیت های برجسته همسازی و انطباق با محیط تهی نموده و بافت های ناهمگون و دوگانه ای در فضای زیستی پدید آورده است. در مساکن جدید، عملکردهای سنتی سکونت از میان رفته و در جهت بهره گیری از وسایل رفاهی جدید شکل گرفته است.

پوشش گیاهی و جانوری شهرستان مهریز

از نظر پوشش گیاهی و حیات وحش (پوشش جانوری) شهرستان مهریز میتوان گفت، وجود چشمه کارستی غربال بیز وضعیت نسبتاً مناسبی در بهبود موقعیت آب روستائی اطراف مهریز به وجود آورده است و از این لحاظ بالنسبه پوشش گیاهی آن در مقایسه با کل استان مناسب است. پوشش گیاهی حوزه جنوبی مهریز تا تنگ چنار را بیشتر گیاهانی چون: «اسفند، اشنان، خار شتر و جز (لاک) تشکیل می دهد. محور تنگ چنار، علی آباد چهل گزی تا شهرستان خاتم از گیاهان مرتعی نسبتاً خوبی پوشیده شده، اما به جهت شرایط عمومی استان و تخریب منابع طبیعی در سالهای قبل غالباً پوشش گیاهی فقیر است

حیات وحش شهرستان مهریز

مناطق حفاظت شده کالمند و بهادران به وسعت دویست و پنجاه هزار هکتار از مناطق نادر کویری است که در آن گونه های بسیار ارزشمندی از حیات وحش یافت می شود

تپه ماهورهای کالمند از گیاهان و بوته های مناطق کویری پوشیده شده است و به علت نزدیکی به مرکز شهرستان مهریز و مرکز استان (۱۸ کیلومتری مهریز و ۵۰ کیلومتری یزد) یکی از مناسبترین جاذبه های زیست محیطی را در خدمت به صنعت توریسم فراهم آورده و امکان بالقوه بسیار مناسبی است که متأسفانه هنوز آنچنان که باید به یک امکان بالفعل تبدیل نشده است نمونه های بسیار کمیاب آهوی ایرانی (غزال)، جبیر (نوع بسیار کمیاب از آهوی شاخدار ایران و هوبره همراه با جانوران دیگری نظیر: «کل، بز، قوچ، میش، پلنگ، کفتار، انواع روباهها و خرگوش» یکی از جذاب ترین کانونهای زیست محیطی جانوران کویری را در این منطقه بوجود آورده است. پرندگانی چون: «تیهو، هوبره، باقرقره، کبک، زاغ بور و انواع عقابها» بر غنای این مجموعه افزوده و بالاخره خزندگانی چون: «لاک پشت، بزمچه، مارهای سمی (افعی، مارجعفری و ...)» نیز در آن قابل مشاهده است. شهرستان مهریز از نقطه نظر حیات وحش و نمونه های کمیاب آن شهرستانی شاخص در سطح استان بشمار می رود.

جاذبه ها تاریخی و طبیعی و گردشگری مهریز

دروازه مهریجرد:

از این دروازه در جامع الخیرات چند بار یاد شده است. از اشارات مندرج در آنجا بر می آید که این دروازه نزدیک مصلاهی کبیر بوده و از آن دروازه بطور مستقیم به دارالشفای صاحبی که نزدیک بدان بوده می رسیده و در جای دیگر آنجا را نزدیک محله سرریگ می نویسند.

خانه سر یزد:

بنایی است کوچک در محله سفلی سر یزد در نزدیک مسجد جامع، این ناحیه محلی برای جمع آوری نامه بوده است. بنای نامبرده تاریخ ساخت دقیق ندارد اما زمان بنای آن به ۷۰۰ الی ۸۰۰ سال پیش بازمی گردد که چاپار بران (نامه رسانان) پیغام یک شاه را به شاهدیگریمی رساندند.

نقوش تخته سنگ ارنان:

تخته سنگ ارنان و نقش های آن یکی از دستاوردهای هنری کهنسال است این تخته سنگ در نگاه اولیه دو صحنه مجزای شکار را مجسم می کند در سمت راست و قسمت بالای سنگ تصویر بزرگی از هجوم حیوان درنده و انسانی روبروی آن حیوان که احتمالاً مورد حمله واقع شده است. در پشت سر حیوان مردی نیزه به دست با خصوصیات بدنی مخصوصی به حیوان حمله کرده است و نیزه خویش را در بدن حیوان فرو برده است. آنچه برای بیننده قابل توجه می باشد، شیوه زندگی ترسیم شده در این تصاویر و این که انسانهایی با تاریخ طولانی در این منطقه و سرزمین از استان یزد زندگی می کرده اند. با توجه به بررسیهای باستان شناسی بعل آمده در منطقه ارنان، تاریخچه و قدمت این آثار که مربوط به قدیمی ترین نقوش آن است احتمالاً به عصر آهن یعنی ۱۵۰۰ سال پیش از میلاد مسیح برمی گردد و قدمت جدیدترین آنها که با خطوط اسلامی توأم است مربوط می شود به سال ۷۱۳ هجری قمری و بنا به اظهارات باستان شناسان، این نقوش مربوط می شوند به نوعی هنر تفننی و سرگرم کننده برای چوپانان و شکارچیان به هنگام گذر و یا اقامت فصلی در این منطقه.

سرو کهنسال مهریز :

در کویر خشک یزد و در محدوده شهرستان مهریز سرو تناوری به قدمت تقریبی متجاوز از هزار سال و دارای ارتفاعی حدود ۱۵ متر وجود دارد که از شگفتی های این جهان حیرت انگیز و از دیدنیهای شهرستان مهریز می باشد.

آب معدنی چاه گله:

آب معدنی چاه گله در ۴۰ کیلومتری مهریز واقع شده و مورد استفاده اهالی و مسافران می باشد. مزه آن شیرین و گرم است.

رودخانه فصلی منشاد:

این رودخانه از محل سرچشمه تا انتهای روستای گل افشان پذیرای مسافرین در روزهای تعطیل است. همچنین طرح پلکانی رودخانه دره منشاد بعلت منظره زیبایی که در محدوده فاصله کم دو کوه طرفین رودخانه (حدود ۲۰۰ متر) بوجود آمده یک نقطه دیدنی برای مسافران بوجود آورده است.

کوه ریگ:

یکی از اماکن دیدنی و جذاب و یکی از نقاط تفریحی و ورزشی شهرستان مهریز می باشد. از نظر علمی تپه ریگ مذکور در اثر وزش بادهای محلی و جمع شدن مقدار زیادی ریگ در کنار یک کوه سنگی بوجود آمده است در واقع کوههای سنگی که در محل وزش باد قرار دارند مانع عبور ریگها شده و چون سدی ریگ ها را در پشت خود جمع کرده اند.

دره آدروشک:

این دره یکی از مکان های تفریحی شهرستان مهریز می باشد که در فاصله ۱۳ کیلومتری این شهر قرار دارد. با توجه به این که بسیار سرسبز و دارای چندین چشمه طبیعی می باشد لذا چشم هر بیننده را به خود جلب می نماید. همچنین یخچال این دره حتی در فصل تابستان پوشیده از برف بوده و میوه ها و درختهای فراوانی مانند: « گردو، بادام و درخت سپیدار و انواع سیفی جات » در این دره وجود دارد. دره آدروشک همچنین زیره آن نیز بسیار معروف است.

دامگاهان:

دامگاهان دره ای می باشد که در ۱۲ کیلومتری شهرستان مهریز و در فاصله ۵ کیلومتری زمین های لابید قرار دارد. کوه هایی که این دره را احاطه کرده اند بسیار صعب العبور است. این دره دارای چشمه ساری است و در طول زمستان کوه های آن برف گیر می شود و از اول فروردین تا ۲۰ تیر ماه آب آن بسوی مهریز جاری می شود. آبی که از این کوه جاری می شود بسیار روان و خنک و گوارا می باشد.

باغ پهلوانپور:

باغ تاریخی پهلوانپور در محله مزویر آباد شهرک شهید زارعین واقع است و طی شماره ۶۳۳۴ توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به ثبت آثار ملی رسیده است. تاریخ احداث بنا به اواخر دوره قاجار می رسد.

چشمه غربالبیز:

چشمه غربالبیز از مناظر کوهستانی جذاب مهریز است که در دامنه کوهی به همین نام قرار گرفته است. اطراف چشمه دارای پوشش گیاهی درمنه است. آب غربالبیز بصورت سرریز از مظهر چشمه ظهور میکند که حفره های چشمه در وسعت ۴۰ متر مربع پراکنده شده است. همچنین مساحت تقریبی آبریز چشمه ۱۰ کیلومتر مربع است. آب چشمه غربالبیز از حفره های متعدد در دامنه کوه بیرون می آید. محل خروج آب بصورت حفره ای عمود بر سطح لایه است که از درز و شکاف های آهکی ناشی می شود. بیشترین میزان آب دهی چشمه غربالبیز ۱۲۷۰ لیتر در ثانیه است که در زمان بارندگی و عمدتاً در فصل بهار صورت می گیرد. از جمله ویژگی های آب چشمه غربالبیز این است که آب آن تغییر رنگ نمی دهد و کیفیت آن نیز تغییر نمی کند و با اینکه از شکاف کوه خارج می شود دارای ماهی نیز می باشد و راز این چشمه هنوز برای مردم ناگشوده مانده است.

منطقه حفاظت شده کالمند بهادران:

کالمند منطقه ای است وسیع و دارای ارتفاعات متعدد با تپه ماهورهای پراکنده که زمین های آن بایر و پوشیده از گیاهان مناطق کویری است. کالمند زیستگاه وحوش و پرندگان متعددی است. همچنین دارای منابع متعدد آب آبخش‌های طبیعی برای حیوانات وحشی منطقه می باشد.

صنایع دستی مهریز

مهمترین صنایع دستی شهرستان مهریز عبارتند از:

« چاقو سازی، سبذافی، گیوه دوزی، قالی بافی و نوغانداری»

در حال حاضر از بین این صنایع و هنرهای قدیمی ماندگار تنها «قالیبافی» در شهرستان مهریز رونق خوبی دارد، بطوری که حدود ۴۰۰۰ دستگاه دار قالی در سطح شهرستان وجود دارد. صنایع دستی علیرغم اینکه میتوانست نقش مهمی در ایجاد اشتغال، افزایش درآمد خانوار و گذران سالم اوقات فراغت داشته باشد، لیکن با توجه به تحولات دنیای کنونی و اینکه استقبال چندانی توسط جوانان از مشاغل و صنایع دستی بعمل نمی آید ضرورت زمینه سازی لازم جهت ایجاد آموزشگاه صنایع دستی در شهرستان بخوبی احساس می شود تا گامی موثر در رونق این بخش صنعتی برداشته شود.

شهرستان مهریز و پیروزی انقلاب اسلامی ایران

در اوایل آبانماه سال ۱۳۵۶ پس از شهادت حضرت آیت ا... «سید مصطفی خمینی» فرزند مبارز حضرت امام خمینی(ره) در چند مسجد شهرستان مهریز مجلس ختم برگزار شد و این آغازی بود برای نشان دادن آمادگی مردم برای مبارزه علنی با رژیم جبار پهلوی.

با رسیدن اولین نوار سخنرانی امام از نجف اشرف روحی تازه در دل‌های خسته مردم دمیده شد. همچنین مراسم چهلم حاج آقا مصطفی با شکوه خاصی در مساجد مهریز برگزار و در آن مجلس سخنرانان مردم را برای مبارزه پیگیر با حکومت جبار پهلوی آماده نمودند. همچنانکه در تاریخ انقلاب اسلامی آمده است:

ساعت ۲ بعداز ظهر ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ در برنامه اخبار شبکه سراسری (رادیو) ستاد مشترک ارتش طی اعلامیه ای کناره گیری خود را از درگیری بین دولت غیرقانونی و ملت را اعلام نمود و چند دقیقه ای پس از اعلام این مطلب مردم «شهر مهریز» به خیابان‌ها ریخته، به جشن و سرور پرداختند و موتورسوارها با روشن کردن چراغ های موتور سیکلت های خود و بوق زدن مردم را به خیابان‌ها فراخواندند و رانندگان اتومبیل‌ها نیز چراغ‌ها و برف پاکن های خود را روشن نموده و با ابراز خوشحالی و سرور خود و بوق زدن های ممتد به این جشن و شادی جلوه خاصی بخشیدند.

ساعت ۴ بعداز ظهر همان روز رادیو تلویزیون تهران به تصرف انقلابیون مسلمان درآمد و مردم غیور مهریز با اطلاع از این جریان بر شادی خود افزودند و تا پاسی از شب همراه با مأموران نیروی انتظامی در خیابان های این شهر به جشن و شادی و توزیع شربت و شیرینی پرداختند و بدین طریق انقلاب شکوهمند اسلامی ایران به رهبری زعیم عالیقدر حضرت امام خمینی(قدس ا... نفسه الزکیه) با تقدیم بیش از شصت هزار شهید و هزاران نفر معلول و مجروح و ویرانی بسیار به پیروزی رسید و طومار حکومت دو هزار و پانصد ساله شاهنشاهی از ایران اسلامی به خواست خدای متعال برای همیشه برچیده شد.

فعالیت های هیأت های مردمی و حزب جمهوری اسلامی در مهریز

پس از اعلام موجودیت حزب جمهوری اسلامی در روز بیست و نهم بهمن ۱۳۵۷ با هدایت حضرت آیت ا... خامنه ای ، شهید بهشتی ، شهید باهنر، آیت ا... هاشمی رفسنجانی و آیت ا... موسوی اردبیلی و با زحمات و تلاش روزافزون حجت الاسلام والمسلمین برهان امام جمعه شهرستان مهریز و جمع زیادی از نیروهای ارزشی و حزب اللهی شهرستان دفتر این حزب در شهر مهریز نیز گشایش

یافت و مردم جهت ثبت نام در حزب به سوی این دفتر این حزب واقع در تکیه حسینی باغبهار سرازیر شدند از آن به بعد حزب جمهوری اسلامی مسئولیت برگزاری تظاهرات و تبلیغات را در سطح شهر به عهده گرفت. در طول سالیان پس از پیروزی انقلاب اسلامی هم این مکان پذیرای شخصیت‌های بزرگ این انقلاب من جمله: «رهبر مظم انقلاب، شهید بهشتی، شهید صیاد شیرازی و ... بوده است.

مهریز و دوران دفاع مقدس

روز ۳۱ شهریور ماه ۱۳۵۹ دولت مزدور بعث عراق حمله به ایران را آغاز کرد و نیروی هوایی عراق ۱۱ فرودگاه ایران را بمباران کرد و نیروی زمینی عراق با ۱۴ لشکر مجهز در طول بیش از ۱۲۰۰ کیلومتر مرز مشترک شروع به پیشروی به درون خاک ایران نمود. این جنگ اگرچه خسارت‌هایی برای ملت انقلابی ایران به بار آورد اما یکی از نعمت‌های الهی بود که شامل حال این ملت گردید و چنان انسجام و حرکتی در مردم بوجود آورد که غیر از جنگ هیچ چیز نمی توانست چنان سریع مردم را به وحدت و انسجام وادار نماید. مردم مهریز نیز در کمک به این جنگ سرنوشت ساز پیشقدم بودند و طی دوران هشت سال دفاع مقدس بیش از ۳۱۳ شهید سعید و صدها آزاده سرافراز و جانباز سربلند تقدیم اسلام و انقلاب نمودند. بدون تردید در هر جامعه ای کسانی که هستی و جان خود را (بعنوان بالاترین گوهر انسانی) جهت حفظ و حراست از دین و کیان و مرز و بوم و میهن خود صرف نموده اند همواره از مفاخر آن جامعه بشمار آمده و از شأن و جایگاه والایی برخوردارند. در میهن اسلامی ما نیز «شهدا و ایثارگران، جانبازان و آزادگان عزیز» از برجسته ترین مفاخر همیشگی کشور عزیز ما بشمار می آیند در پهنه سترگ آسمان مهریز نیز جمال معنوی شهدا به مانند ستاره هایی فروزان همواره تابناک و درخشان است. یاد و خاطره تمامی این کبوتران حریم انقلاب و شهدای نه از دست رفته، بلکه بدست آمده این نظام و نیز جانفشانی همه ایثارگران، جانبازان و آزادگان سرافراز را گرامی داشته و بر خاک حریمشان بوسه می زنیم.

زمینه ها و پتانسیل های توسعه مهریز

موقعیت استراتژیک شهرستان مهریز از لحاظ قرار گرفتن در مسیر ترانزیت بین المللی کریدور شمال - جنوب و همچنین چهار راه ارتباط زمینی کشور و نیز وجود ذخایر معدنی، صنایع و عوامل تولید ارزان قیمت از جمله ویژگی ها و پتانسیل های خاص منطقه در جهت توسعه صنعتی بشمار می آید. صنعت از جمله محورهای توسعه مهریز: از نگاه آمایشی و در چشم انداز توسعه آینده استان، «منطقه مهریز» به لحاظ ویژگی های منحصر بفرد و ظرفیتهای فراوان می تواند یکی از مراکز مهم صنعتی استان خصوصاً در زمینه های صنایع تبدیلی، کشاورزی و دامی، پارچه بافی، صنایع معدنی، صنایع ذوب روی، صنایع ماشین سازی، تجهیزات الکترونیکی و صنایع پایین دست فولاد محسوب گردد که این موضوع خود مستلزم توسعه و تجهیز زیر ساخت های توسعه صنعتی در شهرستان مهریز می باشد. به این منظور در سال های اخیر فعالیت های مناسبی در سطح شهرستان انجام گردیده که ایجاد شهرک های صنعتی، مناطق و نواحی صنعتی از جمله این فعالیت ها محسوب می گردد. در حال حاضر شهرک های صنعتی مهریز از جمله زیر ساخت های مناسب جهت توسعه صنعتی شهرستان محسوب می گردد. طی چند سال گذشته ده ها واحد صنعتی در سطح شهرستان در زمینه های مختلف فعالیت خود را شروع و خوشبختانه با گذشت زمان آمار آنها اضافه شده است.

معدن قابلیت بالقوه در توسعه مهریز:

در بخش معدن به دلیل وجود معادن غنی بخصوص معدن بی نظیر کشوری مثل: «سرب و روی مهدی آباد بهادران» می تواند یکی از راه های توسعه شهرستان مهریز محسوب و آمار قابل توجهی از بیکاران را در آنجا مشغول بکار نماید. بعلت محدودیت منابع

آب و در نتیجه عدم توسعه در بخش کشاورزی، صنایع در این شهرستان دارای رشد قابل توجهی بوده و صنایع شیمیایی، غذایی، معدنی و ... در حال فعالیت می باشند. در حال حاضر از دو معدن مهم در منطقه مهریز بهره برداری می شود یکی معدن سرب و روی در ارتفاعات شرقی و دیگری سنگ ساختمانی آهک متبلور (سنگ چینی) که در ارتفاعات غربی واقع شده است.

پروژه های معدنی شهرستان مهریز:

پروژه های مهم در زمینه تجهیز کنسارهای بزرگ در شهرستان مهریز شامل تجهیز معدن سرب و روی مهدی آباد بهادران و احداث واحد کنستانتره سرب و روی است. این معدن در ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی یزد و در مجاورت شهرستان مهریز واقع است که توسط شرکت کلایمکس امریکایی تا عمق ۱۸۰ متری و توسط کمپانی میتسوبی ژاپن تا عمق ۳۸۰ متری مورد اکتشاف سیستماتیک قرار گرفته است و طبق حاصل مطالعات کارشناسان، ذخیره قطعی معدن را ۲۴ میلیون تن اعلام نموده اند. معدن سرب و روی مهدی آباد در زمان بهره برداری می تواند با استخراج سالیانه ۹۰۰ هزارتن ماده معدنی باعیار ۶ درصد روی و ۲ درصد سرب بعد از فرآوری به میزان ۸۲۸۰۰۰ تن کنستانتره روی با عیار ۵۰ درصد و ۲۵۲۰۰۰ تن کنستانتره سرب با عیار ۵۴ درصد را داشته باشد. همچنین کنستانتره روی تولید شده در این واحد، در کارخانه تولید شمش روی باقی به مصرف خواهد رسید.

جایگاه صنایع دیگر

در این شهرستان صنایع غذایی تقریباً جایگاه خوبی در بین انواع صنایع را دارد. سهم صنعت شیمیایی و سلولزی در مهریز در بین سایر شهرستان ها قابل توجه است و پس از یزد و تفت قرار می گیرد که علت اصلی آن وجود کارگاههای متعدد چسب و سریشم است که سریشم در آهار الیاف و پارچه مورد استفاده قرار می گیرد و نکته قابل توجه آنکه تقریباً تمامی این نوع کارگاه ها در حاشیه روستای سریزد و دهستان خورمیز قرار دارد.

روند توسعه صنعتی مهریز

موقعیت استراتژیک شهرستان مهریز از لحاظ قرار گرفتن در مسیر ترانزیت بین المللی، همچنین چهارراه ارتباطی زمینی کشور و وجود ذخایر معدنی و عوامل تولید ازان قیمت، (نیروی انسانی، زمین و ...) از جمله ویژگی ها و پتانسیل های خاص منطقه در جهت توسعه صنعتی بشمار می آید. بدین جهت ایجاد واحدهای صنعتی و تولیدی کوچک و بزرگ در چند سال اخیر در شهرستان مهریز رشدی قابل توجه داشته است. شهرستان مهریز به لحاظ این ویژگی ها می تواند یکی از مراکز مهم صنعتی استان خصوصاً در زمینه های صنایع تبدیلی، کشاورزی و دامی، صنایع معدنی، صنایع ماشین سازی، شیمیایی و تجهیزات الکترونیکی و ... تبدیل گردد که این خود مستلزم توسعه و تجهیز زیرساخت های مورد نیاز می باشد.

بطور کلی شهرستان مهریز دارای ۲ شهرک صنعتی (شهرک صنعتی هرفته و شهرک سنگ)، ۲ مجتمع صنعتی (مجتمع صنعتی چمران و مجموعه ۱۹۶ هزار هکتاری) و یک ناحیه صنعتی روستایی در بهادران می باشد. علاوه بر این، واحدهای پراکنده در طول محور سنتو و روستاهای تابعه را نیز می توان به آن افزود. با وجود شرایط مناسب و فراهم بودن زمینه های مناسب سرمایه گذاری در امر صنعت در حوزه شهرستان مهریز در مقایسه با سایر شهرستان های استان در سال های گذشته توفیق چندانی نداشته است، لیکن در یکی دو سال اخیر خوشبختانه کارخانجاتی احداث شده و یا در حال احداث هستند که بارقه های امید را در دل مردم شهرستان زنده نموده است.

قابلیت های توسعه و عمران شهرستان مهریز:

- برخورداری از موقعیت مکانی ممتاز به لحاظ همجواری با مرکز استان.
- برخورداری از موقعیت ویژه جغرافیایی به لحاظ قرارگیری در مسیر راه شمال - جنوب.
- وجود اقلیم متنوع و آب و خاک مستعد جهت توسعه فعالیت های کشاورزی.
- دسترسی به منبع انسانی کارآمد و نیروی کار جوان و فعال در منطقه.
- مسطح بودن اراضی و برخورداری از شرایط لازم برای توسعه یافتگی بخش صنعت.
- امکان توسعه فعالیت های نوین کشاورزی با توجه به منابع آب کافی.
- وجود منابع طبیعی سرشار و معادن بزرگی نظیر سرب و روی و سیمان.
- وجود آثار تاریخی و فرهنگی و جاذبه های طبیعی منحصر به فرد.
- فراهم بودن کلیه زیرساختهای لازم جهت توسعه همه جانبه (آب، برق، راه، تلفن، گاز و ...)
- وجود پتانسیل های مناسب و علاقمندی مردم به دامداری و حرف وابسته به آن
- راهکارهای اساسی برای توسعه همه جانبه و پایدار شهرستان مهریز
- تقویت زیرساخت های موجود جهت استفاده بهینه از منابع آب و خاک.
- توسعه و گسترش فعالیت های کشاورزی (ارتقای بهره وری عوامل تولید، گسترش سیستم های نوین آبیاری، گسترش کشت های گلخانه ای، نظارت بر عرصه داد و ستد محصولات کشاورزی و ...).
- ساماندهی فعالیت های صنعتی جدید با تأکید بر محور یزد - مهریز بعنوان یکی از محورهای توسعه استان.
- تأمین و تقویت زیرساخت ها و ساماندهی فعالیت های گردشگری با تأکید بر آثار تاریخی و فرهنگی و جاذبه های طبیعی.
- اعتلای معرفت دینی، ارزش های فرهنگی و تقویت استعدادهای علمی، فرهنگی و هنری.
- توجه به توسعه یافتگی کلی شهر متناسب با موقعیت و جایگاه آن و تقویت کمی و کیفی تأسیسات و تجهیزات شهری.
- تقویت مراکز آموزش عالی و توسعه رشته ها و دوره های آموزشی و ایجاد مراکز آموزشی جدید.
- ایجاد زمینه های لازم برای جلب مشارکت مردمی در کلیه فعالیت های اجتماعی
- ایجاد شرایط، امکانات و بسترهای مناسب قانونی و مدیریتی و زیربنایی لازم برای پذیرش بخشی از فعالیت های تولیدی و خدماتی قابل انتقال از یزد به مهریز.

آیا می دانید...؟

- بزرگترین باغ انار خاور میانه با ۳۰۰ هکتار در مهریز قرار دارد.
- بلند ترین برج بادگیر دنیا با ارتفاع ۵۵/۵ متر در مهریز قرار دارد.
- تنها کاروانسرای مدور ایران بنام « زین الدین» در مهریز قرار دارد.
- اولین تولید کننده شیر و پسته استان ، مهریز است.
- بزرگترین نخل در جهان اسلام در حسینیه کاج مهریز قرار دارد.
- خاستگاه اصلی آسیاب های آبی استان ، مهریز است.
- دومین قله استان به بلندی ۳۰۷۵ متر قله « دام گاهان » در مهریز می باشد.
- تنها کوه سنگ نگاره های انسانهای اولیه در ایران در مهریز قرار دارد.
- اولین مدال آوران طلای جهان و آسیا در ایران در رشته دوچرخه سواری ، جوانانی از روستای خورمیز مهریز هستند.
- قدیمی ترین قنات «دولت آباد» با ۷۰۰ سال قدمت از مهریز سرچشمه می گیرد.

- بقعه فضل بن عباس یکی از سرداران رشید اسلام در مهریز قرار دارد.
- بزرگترین معدن سرب و روی خاور میانه در مهریز قرار دارد.
- قدیمی ترین درخت چنار در خاور میانه در مهریز قرار دارد.
- بزرگترین و قدیمی ترین سرو ایران پس از ابرکوه در مهریز قرار دارد.
- تنها تپه شنی استان « کوهریگ » در مهریز قرار دارد.
- بزرگترین تکیه استان پس از امیرچخماق در باغبهار مهریز است.
- تنها آب معدنی طبیعی استان بنام « چاه گله » در مهریز قرار دارد.
- شاخص ترین ایستگاه باران سنجی استان در منشاد مهریز است.
- تنها منطقه رویش گیاه ریواس در مهریز قرار دارد.
- فعال ترین جراح قلب کشور با بیش از ۱۴۰۰۰ عمل جراحی دکتر فروزان نیا از مهریز است.
- دومین تک برج استان در مهریز واقع است.
- اولین تولید کننده بید مشک استان مهریز است.
- تنها شهید روحانی در حادثه خونین مکه مکرمه از استان یزد شهید حجت الاسلام والمسلمین برهان از مهریز است.
- تنها آثار ما قبل تاریخ استان در غربالبیز مهریز کشف شده است.
- دانش آموزان مهریزی در کنکور سراسری چندین سال پیاپی است جزو برترین های استان و ایران قرار می گیرند.

و